

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
Фізико-технічний інститут**

КРИПТОГРАФІЯ

КОМП'ЮТЕРНИЙ ПРАКТИКУМ №1

Експериментальна оцінка ентропії на символ джерела
відкритого тексту

Виконали:
студенти групи ФБ-32
Гереновська Мирослава
Клименко Іван

Мета роботи

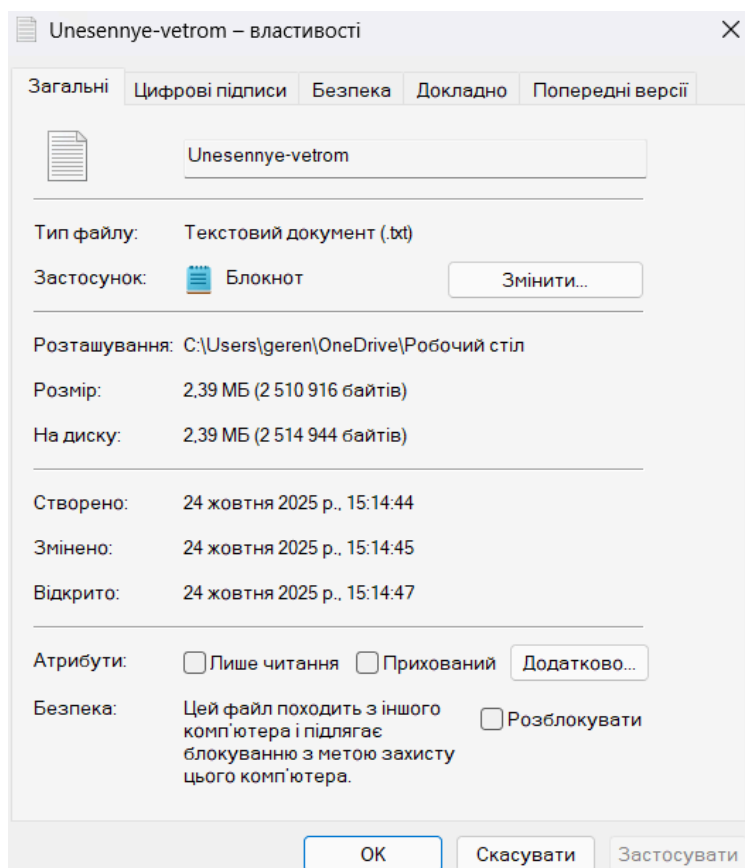
Засвоєння понять ентропії на символ джерела та його надлишковості, вивчення та порівняння різних моделей джерела відкритого тексту для наближеного визначення ентропії, набуття практичних навичок щодо оцінки ентропії на символ джерела.

Порядок виконання роботи

0. Уважно прочитати методичні вказівки до виконання комп'ютерного практикуму.
1. Написати програми для підрахунку частот букв і частот біграм в тексті, а також підрахунку H_1 та H_2 за безпосереднім означенням. Підрахувати частоти букв та біграм, а також значення H_1 та H_2 на довільно обраному тексті російською мовою достатньої довжини (щонайменше 1Мб), де імовірності замінити відповідними частотами. Також одержати значення H_1 та H_2 на тому ж тексті, в якому вилучено всі пробіли.
2. За допомогою програми CoolPinkProgram оцінити значення $H^{(10)}$, $H^{(20)}$, $H^{(30)}$.
3. Використовуючи отримані значення ентропії, оцінити надлишковість російської мови в різних моделях джерела.

Хід роботи

Для виконання комп'ютерного практикуму ми обрали роман Маргарет Мітчелл “Віднесені вітром” (рос. “Унесённые ветром”) у форматі .txt як джерело відкритого тексту. Обсяг текстового файлу - 2,39 МБ.

Далі виконали фільтрацію тексту “Unesennye-vetrom.txt” відповідно до вимог практикуму: наша програма виконує переведення всіх прописних літер у стрічні, замінює букви “ё” на “е”, “ъ” буквою “ь” (що узгоджується з вимогами програми CoolPinkProgram), вилучення всіх символів, окрім літер російського алфавіту, з їх заміною на пробіли та нормалізацію послідовності пробілів до одного пробілу.

Зчитування файлу Unesennye-vetrom.txt
Довжина тексту (з пробілами): 2388762 (вимога: >1 Мб)

Після фільтрації тексту, ми сформували дві моделі джерела відкритого тексту для подальшого аналізу:

1. Текст "з пробілами": у цій моделі пробіл вважається окремим символом алфавіту. К-сть букв алфавіту $m=32$ (31 літера + пробіл).
Теоретична ентропія $H_0 = \log_2 32 = 5,0$ біт.
2. Текст "без пробілів": з тексту вилучено всі пробіли, він складається виключно з літер. К-сть букв алфавіту $m=31$.
Теоретична ентропія $H_0 = \log_2 31 \approx 4,954$ біт.

Збереження відфільтрованого тексту (з пробілами та без)

Завдання 1:

Частоти літер з пробілами (freq_h1_with_spaces.xlsx):

1	Символ	Кількість	Частота
2	<пробіл>	399960	0,167434
3	о	213529	0,089389
4	е	173460	0,072615
5	а	169403	0,070917
6	и	132933	0,055649
7	н	131227	0,054935
8	т	128206	0,05367
9	с	105335	0,044096
10	л	104496	0,043745
11	в	81990	0,034323
12	р	81443	0,034094
13	к	69172	0,028957
14	м	62349	0,026101
15	д	61926	0,025924
16	у	56516	0,023659
17	п	51912	0,021732
18	ь	40491	0,016951
19	я	39486	0,01653
20	ы	38123	0,015959
21	б	34872	0,014598
22	г	34612	0,01449
23	з	31776	0,013302
24	ч	29177	0,012214
25	ж	23368	0,009782
26	й	21587	0,009037
27	х	18609	0,00779
28	ш	17736	0,007425
29	ю	11395	0,00477
30	э	9205	0,003853
31	щ	6252	0,002617
32	ц	6080	0,002545
33	ф	2136	0,000894

Частоти літер без пробілів (freq_h1_no_spaces.xlsx):

1	Символ	Кількість	Частота
2	о	213529	0,107366
3	е	173460	0,087218
4	а	169403	0,085178
5	и	132933	0,066841
6	н	131227	0,065983
7	т	128206	0,064464
8	с	105335	0,052964
9	л	104496	0,052542
10	в	81990	0,041226
11	р	81443	0,040951
12	к	69172	0,034781
13	м	62349	0,03135
14	д	61926	0,031137
15	у	56516	0,028417
16	п	51912	0,026102
17	ь	40491	0,020359
18	я	39486	0,019854
19	ы	38123	0,019169
20	б	34872	0,017534
21	г	34612	0,017403
22	з	31776	0,015977
23	ч	29177	0,014671
24	ж	23368	0,01175
25	й	21587	0,010854
26	х	18609	0,009357
27	ш	17736	0,008918
28	ю	11395	0,00573
29	э	9205	0,004628
30	щ	6252	0,003144
31	ц	6080	0,003057
32	ф	2136	0,001074

Частоти біграм з перетином та пробілами (freq_h2_overlapping_spaces):

1	Біграма	Кількість	Частота
2	а_	50098	0,020972
3	и_	49318	0,020646
4	о_	48502	0,020304
5	е_	47024	0,019686
6	_н	39914	0,016709
7	_с	39690	0,016615
8	_п	36685	0,015357
9	_в	36094	0,01511
10	то	28840	0,012073
11	_о	27526	0,011523
12	ь_	26345	0,011029
13	на	25907	0,010845
14	не	25094	0,010505
15	_и	24087	0,010083
16	я_	23178	0,009703
17	ст	23070	0,009658
18	ла	22730	0,009515
19	по	21668	0,009071
20	но	20599	0,008623
21	_к	20461	0,008566
22	ка	19845	0,008308
23	_д	18996	0,007952
24	_т	18738	0,007844
25	ли	18638	0,007802
26	ал	18527	0,007756
27	ни	18067	0,007563
28	ко	17878	0,007484
29	он	17747	0,007429
30	т_	17728	0,007421
31	_м	17542	0,007344
32	й_	17203	0,007202

Частоти біграм з перетином та без пробілів (freq_h2_overlapping_no_spaces.xlsx):

1	Біграма	Кількість	Частота
2	то	30062	0,015116
3	на	25996	0,013071
4	не	25256	0,012699
5	ст	23711	0,011922
6	ла	22838	0,011483
7	он	22538	0,011332
8	по	21669	0,010896
9	но	21011	0,010565
10	ен	20111	0,010112
11	ка	19964	0,010038
12	ал	19323	0,009716
13	ли	19132	0,00962
14	ни	18650	0,009378
15	ко	18619	0,009362
16	ов	18112	0,009107
17	ос	17994	0,009048
18	ет	17770	0,008935
19	от	16606	0,00835
20	ра	16313	0,008202
21	го	16092	0,008091
22	ть	15223	0,007654
23	ас	15150	0,007618
24	ер	15126	0,007606
25	во	14856	0,00747
26	ро	14748	0,007416
27	ло	14736	0,007409
28	та	14580	0,007331
29	ес	14338	0,007209
30	ан	13989	0,007034
31	ом	13827	0,006952
32	ол	13821	0,006949

Частоти біграм без перетину та з пробілами (freq_h2_non_overlapping_spaces):

1	Біграма	Кількість	Частота
2	а_	24898	0,020846
3	и_	24795	0,02076
4	о_	24361	0,020396
5	е_	23503	0,019678
6	_с	19896	0,016658
7	_н	19808	0,016584
8	_п	18460	0,015456
9	_в	18128	0,015178
10	то	14314	0,011984
11	_о	13800	0,011554
12	ь_	13211	0,011061
13	на	13051	0,010927
14	не	12627	0,010572
15	_и	12073	0,010108
16	ст	11593	0,009706
17	я_	11577	0,009693
18	ла	11341	0,009495
19	по	10779	0,009025
20	_к	10376	0,008687
21	но	10208	0,008547
22	ка	9846	0,008244
23	_т	9439	0,007903
24	_д	9350	0,007828
25	ли	9270	0,007761
26	ал	9233	0,00773
27	ни	8993	0,007529
28	ко	8874	0,00743
29	т_	8808	0,007375
30	он	8804	0,007371
31	_м	8692	0,007277
32	й_	8529	0,007141

Частоти біграм без перетину та без пробілів (freq_h2_non_overlapping_no_spaces):

1	Біграма	Кількість	Частота
2	то	15062	0,015147
3	на	13078	0,013152
4	не	12675	0,012746
5	ст	11838	0,011905
6	ла	11431	0,011495
7	он	11304	0,011368
8	по	10736	0,010796
9	но	10535	0,010594
10	ен	10013	0,010069
11	ка	10005	0,010061
12	ал	9644	0,009698
13	ли	9604	0,009658
14	ни	9397	0,00945
15	ко	9295	0,009347
16	ов	9121	0,009172
17	ет	8915	0,008965
18	ос	8863	0,008913
19	от	8266	0,008313
20	го	8090	0,008136
21	ра	8087	0,008133
22	ер	7656	0,007699
23	ас	7539	0,007581
24	ть	7526	0,007568
25	ло	7526	0,007568
26	ро	7406	0,007448
27	во	7404	0,007446
28	та	7299	0,00734
29	ол	7067	0,007107
30	ес	7047	0,007087
31	ан	6927	0,006966
32	ат	6859	0,006898

Матриця біграм з перетином та з пробілами (matrix_h2_overlapping_spaces.xlsx):

1-й символ	а	б	в	г	д	е	ж	з	и	й	к	л	м	н	о	п	р	с	т	у	ф	х	ц	ч	ш	щ	ь	э	ю	я			
а	50098	12	1821	6370	1278	4833	2315	2883	6765	266	1080	10888	18527	7330	8710	38	1932	8914	9825	11527	154	159	2765	394	1685	1603	543	0	0	2	1847	4839	
б	688	1865	9	148	12	24	5062	33	9	1817	0	350	1666	133	594	5785	0	2520	352	33	2615	0	129	17	6	22	412	9025	328	14	37	1167	
в	13470	12373	12	83	37	711	9615	0	1234	5770	0	488	1674	267	2050	14129	463	1240	7023	333	1397	0	28	80	135	2102	8	6422	368	0	0	478	
г	1738	2248	0	19	33	3498	615	0	1	1666	0	367	3977	1	668	15975	0	2091	28	59	1466	0	0	0	122	14	0	0	0	26	0	0	
д	2996	11730	90	1439	39	76	10837	1288	0	12	5010	0	566	1628	84	3920	9516	171	2199	583	219	4185	2	98	635	65	82	0	1446	1907	15	162	926
е	47024	112	2911	3233	7188	6019	5995	1828	3070	239	6549	2149	12411	8333	15955	444	2294	13847	9468	15724	353	24	1363	515	2326	1783	1486	0	0	0	367	450	
ж	743	3179	47	19	91	1851	9988	71	0	3417	0	255	63	17	2075	567	0	7	48	7	379	0	0	1	402	0	0	0	133	8	0	0	
з	3348	11477	321	1759	875	1628	944	241	73	737	0	453	669	814	4034	1076	0	724	12	53	698	0	0	6	20	4	0	898	337	0	0	575	
и	49318	117	1116	4751	785	3216	4553	482	4536	1368	1761	3753	10949	5664	7355	357	660	1607	7135	9988	191	68	4310	1738	1928	1598	360	0	0	0	535	2734	
й	17203	3	51	2	2	619	27	0	2	0	0	209	26	162	1011	33	0	12	704	644	0	15	0	47	630	146	1	0	0	0	0	38	
к	10958	19845	2	298	1	1	1222	37	33	6761	0	45	1541	1	935	17878	0	4023	474	1108	3647	0	0	51	17	42	0	0	0	221	31	0	
л	8347	22730	61	175	267	701	13074	708	214	18638	0	1257	1540	86	845	14010	95	0	2012	360	2937	7	3	0	314	5	2	1957	7763	52	2500	3806	
м	17187	6300	29	10	121	0	8906	0	0	7973	0	226	507	125	8156	8040	197	241	250	20	5507	8	4	18	80	1	5	2011	185	202	1	1038	
н	7242	25907	8	17	344	857	25094	23	51	18067	0	1895	9	4	5947	20599	0	274	860	1969	6050	273	5	825	363	12	548	7887	2579	0	306	3212	
о	48502	6	7914	13523	10978	10291	4331	4430	3077	2121	8746	4678	12985	11817	17747	422	2561	11032	13390	13853	118	155	1173	263	4267	2166	571	0	0	52	493	1867	
п	92	2726	0	0	0	0	4224	0	0	2967	0	396	2219	0	347	21668	71	13633	13	195	1742	1	0	17	48	11	1	924	137	116	10	354	
р	1925	16281	185	709	334	1030	12446	906	175	9427	0	796	4511	552	1915	14601	267	314	369	1200	5270	29	339	39	315	281	43	3134	1192	404	255	2199	
с	8365	2776	257	3220	86	487	9683	135	9	3497	0	10367	7187	2018	2132	5577	3896	567	2070	23070	1396	24	409	92	902	111	1	647	8356	99	423	7476	
т	17728	14322	100	4509	21	208	11334	0	17	7864	0	1402	1642	88	2345	28840	248	5231	2556	5533	3243	8	23	170	392	25	62	3283	15223	3	247	1539	
у	14887	113	1385	1858	2215	4076	419	4006	716	603	235	1890	3218	2719	628	66	1778	989	2658	3513	0	64	942	28	1822	1232	736	0	0	466	2165	191	
ф	44	127	0	0	0	0	463	0	0	289	0	0	97	4	6	278	0	539	69	16	116	11	0	0	0	0	0	0	23	3	48	0	3
х	9359	1380	0	517	9	2	65	0	0	434	0	2	514	107	429	4853	0	317	125	20	317	1	0	0	5	27	0	0	0	86	40	0	0
ц	550	1238	0	183	0	0	2090	0	0	629	0	29	0	2	0	629	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	456	0	0	0	0
ч	88	4251	0	14	0	0	8688	0	0	3734	0	0	75	27	2040	199	0	34	0	8355	1587	0	0	0	0	0	0	282	0	0	682	0	0
ш	177	2207	10	63	0	0	4204	0	0	3537	0	1976	2351	49	724	405	42	4	0	210	624	0	0	1	5	0	0	0	0	1330	2	4	600
щ	10	857	0	0	0	0	3054	0	0	1787	0	0	0	0	0	188	9	0	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	82	0	0	0
ь	12698	0	521	1975	300	313	3214	101	177	13	2669	423	4775	2653	405	408	0	347	538	1401	1640	3	0	2564	21	274	1056	21	0	0	0	0	18
э	26435	0	252	21	373	60	935	3	291	154	0	2353	0	537	2369	9	5	0	2666	255	0	4	0	272	175	1170	13	0	0	0	1224	1005	
ю	4	0	0	0	18	0	0	0	176	0	0	385	52	663	239	523	13	1804	35	5747	0	14	4	0	0	0	0	0	1112	0	13	0	0
я	5648	80	1233	1	159	895	4	182	53	1	16	52	236	73	136	0	4	187	311	900	0	3	35	4	150	168	807	0	0	0	55	2	0
а	23178	0	46	962	357	1525	232	535	579	40	125	453	2148	900	2121	0	183	257	1208	2917	2	0	477	169	224	27	411	0	0	0	196	214	

Матриця біграм з перетином та з пробілами (matrix_h2_overlapping_no_spaces.xlsx):

1-й символ	а	б	в	г	д	е	ж	з	и	й	к	л	м	н	о	п	р	с	т	у	ф	х	ц	ч	ш	щ	ь	э	ю	я		
а	579	3957	10817	2150	6874	4059	3260	7972	3242	1081	13476	19323	9573	13989	3696	6519	10064	15150	13741	1787	353	3104	481	3318	1790	580	0	0	967	1945	5556	
б	1876	15	175	19	37	5090	34	31	1859	0	362	1669	154	623	5852	22	2529	385	48	2639	0	132	17	9	24	412	9025	328	285	37	1184	
в	12791	401	631	896	1521	10086	180	1473	6374	0	1418	2013	666	3041	14856	1550	1686	8489	1411	1637	50	173	125	437	2195	26	6422	368	463	32	579	
г	2278	130	168	54	3620	675	13	46	1809	0	439	3992	38	839	16092	155	2126	212	129	1534	3	13	4	164	20	0	0	0	51	0	18	
д	11775	196	1681	156	218	10950	1311	93	5203	0	754	1678	167	4325	9716	416	2297	850	333	4283	11	122	637	128	98	0	1446	1907	74	164	957	
е	558	5147	1380	8213	8298	6960	2577	4762	2660	6550	4111	13328	10983	20111	3445	7395	15126	14338	17770	1818	128	1979	591	3077	1996	1518	0	0	716	417	878	
ж	3188	76	68	96	1875	10009	74	63	3470	0	308	72	61	2178	616	52	23	95	44	393	0	7	1	413	1	0	0	133	26	0	28	
з	11543	420	2001	1032	1822	1027	269	380	863	0	704	720	951	4291	1242	331	832	349	248	803	13	34	12	75	27	2	898	337	66	4	600	
и	743	3218	9686	1780	5526	5973	907	5815	4511	1762	6246	11626	7623	12010	4216	5390	2837	12119	12205	1795	252	4731	1832	3038	1827	388	0	0	821	590	3466	
й	350	708	1404	559	1666	305	377	402	1146	0	1215	349	940	2420	1022	1522	629	2428	1369	501	114	193	110	1109	290	21	0	0	220	36	182	
к	19964	459	1223	205	499	1469	306	253	7457	0	614	1726	524	2081	18619	768	4547	1471	1788	3996	28	127	58	370	91	6	0	0	507	50	166	
л	22838	354	967	432	1078	13738	758	398	19132	0	1681	1676	358	1562	14736	734	245	2793	654	3165	42	81	11	724	37	4	1967	7763	179	2505	3884	
м	6556	666	1529	573	990	9187	189	415	9159	0	1242	801	799	4804	9227	1769	571	1804	35	5747	0	14	4	0	0	0	0	2011	185	428	23	1270
н	25996	536	674	487	1158	25256	122	246	18650	0	2192	95	236	6687	21011	800	423	1646	2251	6336	279	83	832	520	39	549	7887	2579	72	312	3273	
о	375	10237	18112	11890	12386	5757	5320	4393	4196	8746	6686	13821	13827	22538	4289	7071	12208	17994	16606	1602	288	1764	329	6020	2345</							

Висновки щодо наших результатів:

1. Експериментально підтверджено співвідношення $H_2 < H_1 < H_0$. Ентропія біграм ($H_2 = 3,960823$ біт) менша за ентропію окремих символів ($H_1 = 4,361644$ біт). Тобто це значить, що наявні сильні статистичні зв'язки між сусідніми літерами у мові.
2. Значення ентропії біграм з перетином та без перетину є дуже близькими (3,960823 та 3,960501).
3. Розрахована нами надлишковість тексту на основі біграм становить 0,207835 (це десь 20,8%) для тексту з пробілами. Тобто це значить, що завдяки граматичній структурі, текст містить близько 20% зайвої інформації.
4. Вилучення пробілів призвело до незначного підвищення ентропії H_1 (з 4,361644 до 4,455915). Це значить, що пробіл є найчастішим символом і його видалення робить розподіл імовірностей решти символів більш рівномірним.

Завдання 2:

За допомогою програми CoolPinkProgram оцінили значення $H^{(10)}$, $H^{(20)}$, $H^{(30)}$:

Результати для $H^{(10)}$:

$$2.8481 < H^{(10)} < 3.1692$$

[illegible]

Результати для $H^{(20)}$:

$$2.3434 < H^{(20)} < 3.9879$$

[illegible]

$$1.5185 < H^{(30)} < 2.2371$$

Короткий висновок щодо наших результатів:

Завдання 3:

Для цього використали формулу: $R = 1 - \frac{H_{\infty}}{H_0}$, $H_0 = 5.0$ біт ($H_0 = \log_2 32 = 5.0$ біт)

 $H^{(10)}:$

Нижня межа: $R = 1 - \frac{2.8481}{5} \approx 1 - 0.56962 \approx 0.43038 \approx 43,04\%$

Верхня межа: $R = 1 - \frac{3.1692}{5} \approx 1 - 0.63384 \approx 0.36616. \approx 36,62\%$

$H^{(20)}$:

Нижня межа: $R = 1 - \frac{2.3434}{5} \approx 1 - 0.46868 \approx 0.53132 \approx 53.13\%$

Верхня межа: $R = 1 - \frac{3.9879}{5} \approx 1 - 0.79758 \approx 0.20242 \approx 20.24\%$

$H^{(30)}$:

Нижня межа: $R = 1 - \frac{1.5185}{5} \approx 1 - 0.3037 \approx 0.6963 \approx 69.63\%$

Верхня межа: $R = 1 - \frac{2.2371}{5} \approx 1 - 0.44742 \approx 0.55258 \approx 55.26\%$

Висновки до наших розрахунків:

1. Ми помітили, що чим більший обсяг тексту (контекст) враховується, тим вища його надлишковість.
2. Розрахунок за допомогою python-коду показав близько 20% надлишковості, оскільки він базується суто на частоті пар літер. Натомість метод CoolPinkProgram виявив надлишковість до 70%. Думаємо, що це через те, що людина використовує розуміння змісту та граматики тексту, які недоступні для простого частотного аналізу.
3. Отримане нами значення надлишковості приблизно 69.63% майже збігається з еталонними даними для російської мови (76%). Це свідчить про те, що текст "Унесенные ветром" є типовим прикладом природної мови.

Table 3. Entropy and redundancy of fiction texts for several languages by Piotrovski *et al.*

	Language	\hat{H} bits	$\underline{\hat{H}}$ bits	\hat{R} (%)	$\hat{\hat{R}}$ (%)
1	Russian	1.19	0.70	76	86
2	Polish	1.29	0.83	74	84
3	English	1.10	0.65	77	86
4	German	1.36	0.83	71	82
5	French	1.36	0.78	71	84
6	Rumanian	1.26	0.78	74	84
7	Kazakh	1.35	0.81	75	85

Покликання на знайдену нами інформацію:

<https://gvern.net/doc/cs/algorithm/information/compression/1994-levitin.pdf>

Висновки:

У ході виконання комп'ютерного практикуму 1, нами було проведено експериментальну оцінку ентропії та надлишковості джерела відкритого тексту (на прикладі російської мови, а саме на романі Маргарет Мітчелл "Віднесені вітром" (рос. "Унесённые ветром")) за допомогою різних моделей.

Результати:

	Параметр	З пробілами	Без пробілів
0	H_0 (теоретична)	5.000000	4.954196
1	H_1 (ентропія)	4.361644	4.455915
2	H_2 (з перетином)	3.960823	4.145655
3	H_2 (без перетину)	3.960501	4.145544
4	R (надлишковість за H_1)	0.127671	0.100578
5	R (надлишковість за H_2 з перетином)	0.207835	0.163203

Експериментально підтвердили, що врахування залежностей між символами суттєво зменшує невизначеність (ентропію) тексту. Встановили суттєву різницю між автоматичними методами (python-код) та методом передбачення (CoolPinkProgram): Python враховує лише "механічні" зв'язки між сусідніми літерами, тому дає оцінку надлишковості лише 20%, а CoolPinkProgram дозволяє оцінити реальну ентропію мови, оскільки людина використовує знання граматики та логічного змісту (цей метод показав надлишковість на рівні 69.63%). Отримане нами значення надлишковості приблизно майже збігається з еталонними даними для російської мови. Це свідчить про те, що текст "Унесенные ветром" є типовим прикладом природної мови.